

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Панченко Олег Анатолійович,
д.м.н., проф., заслужений лікар України,
директор ДЗ “Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний
центр МОЗ України”,
президент ГО “Всеукраїнська професійна психіатрична ліга”,
м. Київ
ORCID 0000-0001-9673-6685;

Антонов Віктор Григорович,
начальник адміністративно-інформаційного відділу,
ДЗ “Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України”,
м. Київ
ORCID 0000-0003-0146-9786

УДК 616-08-039.34:343.34:159.9

doi: 10.34213/tp.20.02.01

РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто теоретичні засади розроблення дієвої державної політики щодо організації реабілітаційної допомоги особам, які зазнали ушкодження психічного здоров'я. На основі аксіологічного підходу визначено поняття інформаційно-психологічної безпеки, що має на увазі забезпечення психологічного благополуччя особистості з мінімізацією різноманітних ризикових факторів формування й функціонування адекватної інформаційно-орієнтовної основи суб'єктивно-особистісного ставлення до навколишнього світу і самої себе; здатність до адаптації за ознак шкоди психічному здоров'ю. Запропоновано модель забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, що системно поєднує поняття реабілітація-абілітація-компенсація-адаптація та відображає чотири рівні організації їх: біологічний, психологічний, соціальний, соціально-психологічний, кожен з яких супроводжується складником інформаційного рівня. Визначено поняття “інформаційно-психологічна абілітація” як адаптивно-розвивальна діяльність з формування/прищеплювання/придбання навичок турбулентного мислення в умовах інтенсивних ризикових інформаційних факторів з метою підтримки психологічного благополуччя з відповідним забезпеченням якості життя людини.

Ключові слова: національна безпека, інформаційно-психологічна безпека, реабілітація, абілітація, адаптація, компенсація, турбулентне мислення.

Постановка проблеми. Розвиток системи ефективної реабілітації з урахуванням сьогоденних викликів, без сумніву, можна віднести до найбільш важливих завдань у сфері не тільки охорони здоров'я, але і державної політики взагалі. Як свідчить стан речей, численні наукові дослідження, та організаційно-правові заходи не лише не вичерпали проблему, а й, навпаки, засвідчили її глибину та багатовекторність. Нові ризики, пов'язані з інформаційно-психологічною безпекою, у т. ч. й бойові дії на сході України, підкреслюють необхідність постійного розвитку теоретичного фундаменту, у межах якого формуються науково обґрунтовані принципи побудови та практичної організації реабілітаційного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати власних досліджень та інші наукові роботи [1–6] показують, що порушення інформаційно-психологічної безпеки у вигляді завдання шкоди психічному стану людини (інформаційно-психологічна турбулентність, тривога, страх, ПТСР) потребують постфактумного реагування у вигляді насамперед медико-психологічної допомоги з акцентом на вирішенні психологічних проблем. За офіційними даними (2017 р.), тільки серед демобілізованих військовослужбовців Збройних Сил України, котрі звернулися до закладів охорони здоров'я, 54 % потребують медичної, до 30 % – фізичної і понад 80 % – психологічної реабілітації. У 2019 р. тільки 2 % від тих, хто потребує, отримали реабілітаційну допомогу. Дослідники відзначають взаємозв'язок успішності реабілітації в післяекстремальний період з індивідуально-психологічними особливостями людини. Вивчення цих особливостей є актуальною темою у вирішенні проблеми збереження психологічної цілісності особистості, самоактуалізації, вибору адекватних копінг-стратегій у післяекстремальних умовах.

Водночас аналіз різноманітних інформаційних джерел та практичний досвід вказують на те, що система психологічної реабілітації в Україні знаходиться все ще на етапі становлення.

Мета статті – сформулювати теоретичне підґрунтя для розроблення дієвої державної політики щодо організації реабілітаційної допомоги особам, які зазнали ушкодження психічного здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Будь-яке дослідження повинне супроводжуватися необхідними поняттями, що розкривають його сутність. У цьому контексті за основу взято поняття “національна безпека”. З точки зору аксіології (вчення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, зв'язок їх між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини) це є здатністю держави задовольняти потреби людини в життєдіяльності, самореалізації та розвитку з мінімізацією ризиків завдання шкоди набутим базовим цінностям. Базовою цінністю в цьому дослідженні є *психічне здоров'я*, яке перш за все означає здатність людини до адаптації за прояву небезпеки.

Ю. Александровський [7] до провідних підсистем в ієрархії психічної адаптації відносить:

- пошук, сприйняття й перероблення інформації (основу пізнавальної діяльності);
- емоційне реагування, що створює, зокрема, “особистісне” ставлення до одержуваної інформації і є “найбільш інтегрованою” формою активності;
- соціально-психологічні контакти;
- неспання і сон;
- ендокринно-гуморальна регуляція.

Як видно, на перших місцях стоять інформаційний, емоційний та соціально-психологічний складники, що дає логічну підставу для виділення зі складу національної безпеки (у даному вище визначенні) поняття “*інформаційно-психологічна безпека*” – забезпечення психологічного благополуччя особистості з мінімізацією різноманітних ризикових факторів формування й функціонування адекватної інформаційно-орієнтовної основи суб'єктивно-особистісних ставлень до навколишнього світу і самої себе; здатність до адаптації за ознак шкоди психічному здоров'ю.

Психічне здоров'я в сучасному розумінні – це не тільки відсутність виражених психічних розладів у індивідуума, але і стан рівноваги та гармонії з навколишнім світом, суспільством, наявність душевних, психічних резервів для подолання стресів і труднощів, що виникають [1]. Психічне здоров'я є об'єктивним критерієм благополуччя особистості, а психологічне благополуччя – суб'єктивним (відчуттям щастя та задоволеності життям у цілому).

Із визначень випливають дві важливі для розгляду гіпотези: 1) превенцією ризиків завдання психічних збитків є *абілітація*; 2) у разі настання психічних ушкоджень постфактумним усуненням їх є *реабілітація*.

Останнє поняття є більш дослідженим, ніж попереднє, але не тільки сам термін, але і суть реабілітації в різних країнах трактують неоднаково.

Наприклад, в англійському варіанті термін *rehabilitation* означає реабілітацію, відновлення здоров'я та працевлаштування, відновлення працездатності. У франкомовних країнах вважають за краще говорити про “реадаптацію” – пристосування до трудової діяльності. Але в будь-якому разі про це йдеться в контексті медичної реабілітації. За визначенням ВООЗ (1980), медична реабілітація – це активний процес, метою якого є досягнення повного відновлення порушених унаслідок захворювання або травми функцій, або, якщо це нереально, – оптимальна реалізація фізичного, психічного і соціального потенціалу інваліда, найбільш адекватна інтеграція його в суспільство. Це визначення розширює поняття від “пристосування до трудової діяльності” до “відновлення порушених функцій”, але акцентується на інвалідах. У Великому тлумачному словнику української мови [8] подається визначення медичної реабілітації як комплексу “медичних, педагогічних, професійних засобів, спрямованих на відновлення (або компенсацію) порушених функцій організму і працездатності хворих та інвалідів”, яке теж можна вважати недосконалим. З огляду на визначення психічного здоров'я мета реабілітації повинна полягати не тільки у відновленні працездатності чи порушених функцій, а й у відновленні психологічної цілісності, гідності людини (а не інваліда), її соціально-громадської самостійності, самоактуалізації. Спираючися на це, а також враховуючи вищезгадану теорію Ю. Александровського, акцент необхідно зосередити на психологічній реабілітації як першочерговій поряд з іншими. Подібні погляди щодо реабілітації можна все частіше зустріти в роботах вітчизняних дослідників та законодавчих актах. Наприклад, Ю. Ляной визначає реабілітацію як “складний багатофакторний процес, який враховує різноманітні, тісно пов'язані і взаємодоповнюючі види, серед яких виділяють медичну, фізичну, психологічну, соціальну, професійну, економічну, педагогічну, спортивну, побутову, технічну, оздоровчу та правову реабілітацію” [9]. Проект Закону про систему реабілітації в Україні дає таке визначення: “...сукупність заходів, що допомагають особам, які мають або у яких можуть виникнути обмеження життєдіяльності, досягнути та підтримувати оптимальний рівень функціонування у взаємодії з навколишнім середовищем, соціальну інтеграцію та незалежність” [10]. Новаторський підхід у цьому проекті нами бачиться в поділі реабілітації на види: фізико-медичну, психологічну, професійну, рекреаційно-спортивну. Поряд з цим у проекті є низка недоліків.

По-перше, абілітацію визначено як “сукупність заходів реабілітації, що допомагають особам з вродженим обмеженням життєдіяльності або таким, що виникли у ранньому віці, досягнути максимального рівня функціону-

вання при взаємодії з навколишнім середовищем”. При всій повазі до авторів проекту, абілітація не тотожна реабілітації, хоча вони і знаходяться в одній площині системи підтримки і відновлення благополуччя особистості. Та й далі для визначення абілітації взято архаїчне формулювання в дуже вузькому розумінні.

По-друге, вказано, що психологічну реабілітацію може бути подано як самостійну програму або вона може входити до індивідуальної програми реабілітації разом із медико-фізичною реабілітацією. А чому вона не може входити до програми реабілітації спільно з професійною та рекреаційно-спортивною?

По-третє, психологічну реабілітацію викладено в двох тлумаченнях – короткому і розширеному. Коротке: це “сукупність заходів реабілітації, спрямованих на відновлення або компенсацію порушених психічних функцій, станів, якостей, властивостей, особистого і соціального статусу особи, її психологічна адаптація до зміненої життєвої ситуації та формування в неї свідомої активної участі в реабілітаційному процесі”. Це визначення в цілому відбиває суть психологічної реабілітації, за винятком останньої фрази (“формування в неї свідомої активної участі в реабілітаційному процесі”), яку запозичили, на наш погляд, із класичного визначення медичної реабілітації, де психологічна є лише складовою. Розширене ж визначення (ст. 23) є суцільним нагромадженням виразів, яке важко систематизувати.

Найбільш креативним можна вважати визначення, викладене в чинному законодавчому акті – Постанові Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1057 [11]: “...психологічна реабілітація – комплекс заходів, що здійснюються з метою збереження, відновлення або компенсації порушених психічних функцій, якостей, особистого та соціального статусу особи, сприяння психосоціальної адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмислення досвіду, отриманого в екстремальній ситуації, та застосування його в житті”.

Щодо абілітації, то не тільки зазначений проект Закону, але й багато дослідників дають звужене, або неоднозначне трактування, часто отожднюючи реабілітацію й абілітацію. Наприклад, А. Бадалян дає таке визначення: “Абілітація передбачає лікувально-педагогічну корекцію рухової, психічної та мовної сфери дітей молодшого віку; реабілітація передбачає такі заходи щодо дітей старшого віку і дорослих” [12]. На думку А. Боровікова, “абілітація – це не компенсація і, тим більше, не реабілітація. Це саме робота з формування соціально-психологічних і духовно-моральних новоутворень, що забезпечують зростання якості життя дітей-інвалідів” [13]. Більш розширене формулювання абілітації, спираючися на роботи інших дослідників [14; 15], можна подати як “лікувальні, педагогічні, психологічні або соціальні заходи по відношенню до інвалідів або морально підірваних людей, спрямовані на адаптацію їх до життя в суспільстві, на придбання можливості вчитися і працювати”.

У наших попередніх роботах ми визначали абілітацію як “комплекс психофізіологічних, фізіологічних, біологічних, психологічних заходів, спрямованих на відновлення фізіологічних функцій або недорозвинених здібностей людини шляхом компенсаційного лікування і соціально-психологічних заходів, необхідних для створення можливостей формування, розвитку і реалізації особистості, забезпечення функціональної свободи дій, поліпшення фізичних і психічних якостей і адаптації до життєдіяльності” [1].

Таке визначення має право на існування, але з огляду на поняття інформаційно-психологічної безпеки в нашому контексті, а також висунуті гіпотези метою як абілітації, так і реабілітації є психологічне благополуччя.

Для розкриття теми саме з такого ракурсу ми залучили підходи спеціальної (корекційної) психології. Як відомо, предметом вивчення спеціальної психології є розвиток психіки, що плине в несприятливих умовах.

У категоріях спеціальної психології: *реабілітація* – система медико-психологічних, педагогічних і соціальних заходів, спрямованих на відновлення, корекцію або компенсацію порушених психічних функцій, станів, особистісного та соціально-трудового статусу хворих, інвалідів, осіб, які перенесли захворювання; абілітація – система заходів, спрямованих на формування ефективних способів соціальної адаптації в можливих для людини межах [16].

У наведених визначеннях можна побачити інші поняття: “компенсація” і “адаптація”.

Компенсація – відшкодування, вирівнювання, розвиток порушених або недорозвинених функцій, перебудова збережених функцій для заміщення порушених; придбання в навчанні й вихованні способів діяльності та поведінки, що сприяють соціальній адаптації та інтеграції [16]. Знову бачимо застосування поняття “адаптація”, звідки можна дійти висновку, що існує системний зв'язок між адаптацією та попередніми поняттями.

Адаптація – особливий процес відновлення порушеної рівноваги між індивідом і середовищем шляхом внутрішніх змін самого індивіда [16]. Це коротке визначення потребує більш детального аналізу. Взагалі, визначаючи суть поняття “адаптація”, дослідники виходять з того, що воно може розглядатися як процес, стан, властивість або результат діяльності, який виникає за певних умов, триває протягом певного періоду, поки не буде встановлено динамічну рівновагу між системами, що адаптуються [17]. Ж. Піаже [18] вперше розглянув адаптацію як двостороннє явище в єдності процесів активної зміни особистістю навколишнього середовища і зміни власного внутрішнього світу. У процесі адаптації людина мимоволі використовує певні стратегії, серед яких можна виділити вектори: фізіологічний, психологічний, соціальний. У сукупності вони розглядаються багатьма дослідниками як багаторівнева структурно-функціональна система – психічна адаптація [19; 20]. Одну з точок зору (Ю. Александровський) було подано вище.

Виходячи з розглянутих передумов, пропонуємо модель цілісного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки (рисунок), що передбачає як захист, так і відновлення психологічного благополуччя особистості. Як бачимо, базовими в досягненні інформаційно-психологічної безпеки є процеси: реабілітація, абілітація, компенсація й адаптація. Усі вони, триваючи в часі, здійснюються на чотирьох рівнях своєї організації: біологічний, психологічний, соціальний, соціально-психологічний. Кожен із рівнів має на увазі певний алгоритм реалізації:

1. Біологічний – внутрішні резерви.
2. Психологічний – механізми психологічного захисту.
3. Соціально-психологічний – копінг-технології.
4. Соціальний – інтеграція (соціалізація).

Кожен із рівнів має інформаційний супровід (паралельний інформаційний рівень). Важливо відзначити, що перераховані рівні та властиві їм алгоритми не мають суворих меж поділу та функціонування.

Обмежений розмір статті не дає змоги розглянути у запропонованій моделі взаємозв'язки базових процесів. Наведемо лише декілька міркувань щодо абілітації. Остання, як і реабілітація, є зовнішнім процесом. Відмінність у тому, що ключовим словом щодо абілітації є “формування”. Ми додали б ще і “прищеплення”, “придбання”. Оскільки реалізація цього процесу, як і всіх інших, відбувається на чотирьох різних рівнях, поняття абілітації або локалізується у прив'язці до даного рівня, або “проводиться” певний контингент (наприклад, діти-інваліди) від одного рівня до іншого. Цікаво, що визначення абілітації у прив'язці до інформаційного рівня ми не знаходимо в доступних джерелах інформації. Взавши до уваги викладений матеріал і наші попередні роботи [3], даємо таке визначення: *інформаційно-психологічна абілітація – це адаптивно розвивальна діяльність з формування/прищеплювання/придбання навичок турбулентного мислення в умовах інтенсивних ризикових інформаційних факторів з метою підтримки психологічного благополуччя з відповідним забезпеченням якості життя людини.*

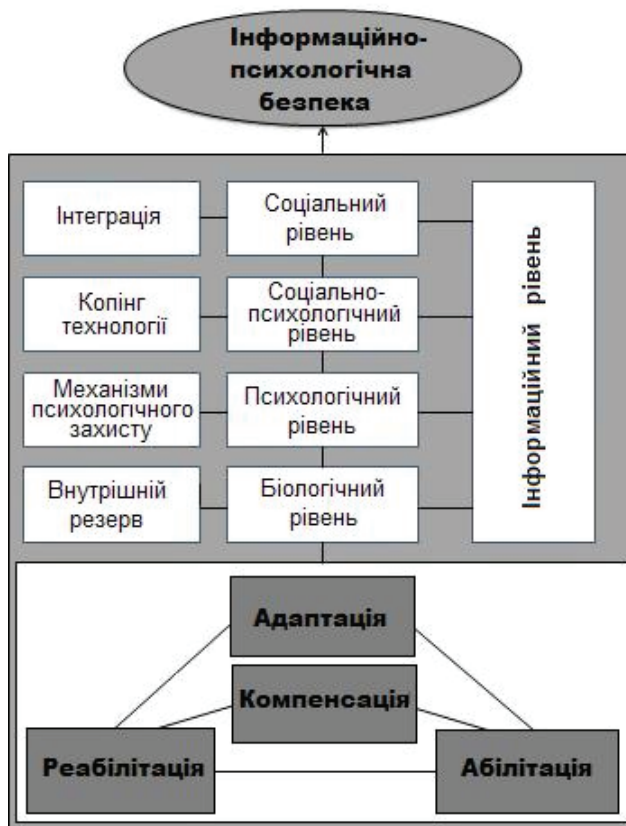

Рисунок. Модель забезпечення інформаційно-психологічної безпеки (за О. Панченком, 2019)

У поняття “турбулентність мислення/турбулентне мислення” ми вкладаємо специфічне явище, що відбувається в розумовому процесі, засноване на неформальному, евристичному підході до аналізу ситуації і прийняття рішень (досвід, креативність, інтуїція, спритність, винахідливість та ін.). Таке мислення формується шляхом як цілеспрямованих дій із боку держави і суспільства, так і занять із самовдосконалення особистості.

Наведені визначення абілітації розширюють теоретичне підґрунтя для практичної можливості її застосування поряд з реабілітацією, і їх повинно бути враховано в законотворчій діяльності.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

1. Аксіологічне бачення інформаційно-психологічної безпеки має на увазі забезпечення психологічного благополуччя особистості з мінімізацією різноманітних ризикових факторів формування і функціонування адекватної інформаційно-орієнтовної основи суб'єктивно-особистісних відносин до навколишнього світу і самої себе; здатність до адаптації за ознак шкоди психічному здоров'ю.

2. Запропоновано модель забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, що системно поєднує поняття реабілітація-абілітація-компенсація-адаптація та відбиває чотири рівні їхньої організації: біологічний, психологічний, соціальний, соціально-психологічний, кожен з яких супроводжується складником інформаційного рівня.

3. Уперше визначено поняття “інформаційно-психологічна абілітація” – адаптивно розвивальна діяльність із формування/прищеплювання/придбання/навичок турбулентного мислення в умовах інтенсивних ризикових інформаційних факторів з метою підтримки психологічного благополуччя з відповідним забезпеченням якості життя людини.

4. Викладені теоретичні дослідження можуть бути основою для розроблення відповідних законодавчих актів, зокрема доопрацювання проекту Закону про систему реабілітації в Україні.

5. Державна політика у сфері інформаційно-психологічної безпеки повинна полягати у прискоренні створення дієвої системи психологічної реабілітації та абілітації, де нові нормативно-правові засади, що ґрунтуються на сучасних наукових доробках, є першочерговими.

Список використаних джерел

1. Панченко О. А., Банчук Н. В. Информационная безопасность личности : монография. Киев : КИТ, 2011. 672 с.
2. Панченко О. А. Информационно-психологическая безопасность в условиях гражданского противостояния. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології : монографія* / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка ; НУЦЗУ. Харків : Мезіна В. В., 2017. С. 124–139.
3. Панченко О. А. Психологическая турбулентность в условиях информационной войны. 2018. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Панченко_О.А._Психологическая_турбулентность_в_условиях_информационной_войны (дата обращения: 10.03.2020).
4. Сафін О. Д. Основні підходи до функціонування системи психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології : монографія* / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка ; НУЦЗУ. Харків : Мезіна В. В., 2017. С. 369–382.
5. Мась Н. М. Особливості психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології : монографія* / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка ; НУЦЗУ. Харків : Мезіна В. В. 2017. С. 383–402.

6. Золотар О. О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. Київ : ВД “АртЕк”, 2018. 446 с.
7. Александровский Ю. А. Предболезненные состояния и пограничные психические расстройства (этиология, патогенез, специфические и неспецифические симптомы, терапия). Москва : Литтерра, 2010. 272 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
9. Лляной Ю. О. Визначення видів реабілітації у професійній підготовці майбутніх магістрів з фізичної реабілітації. Вісник Чернігів. Нац. пед. ун-ту. Сер. : Педагогічні науки. *Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112 (2). С. 177–182.
10. Про систему реабілітації в Україні : проект Закону України. URL: <https://novynarnia.com/2017/10/02/zakon-ukrayini-pro-sistemu-reabilitatsiyi-v-ukrayini-proekt> (дата звернення: 10.03.2020).
11. Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях : Постанова КМУ від 27 груд. 2017 р. № 1057. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-%D0%BF> (дата звернення: 10.03.2020).
12. Бадалян Л. О. Невропатология : учебник. 2-е изд. Москва : Академия, 2003. 368 с.
13. Этюды абилитационной педагогики: из опыта работы “Школы Бороздина” : моногр. эссе / под ред. Л. И. Боровикова. Новосибирск : Изд-во НИПК и ПРО, 2000. 145 с.
14. Чепурышкин И. П. К вопросу о сущности понятия “абилитация” как педагогический феномен. Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии : сб. ст. по материалам I Междунар. науч.-практ. конф. № 1. Ч. IV. Новосибирск : СибАК, 2010. URL: <http://sibac.info/conf/peagog/1/35394> (дата обращения: 10.03.2020).
15. Немедикаментозная абилитация детей с перинатальными поражениями нервной системы / Беляева И. А., Бомбардинова Е. П., Токовая Е. И. и др. *Вопросы современной педиатрии*. 2017. 16 (5). С. 383–391.
16. Лемех Е. А. Основы специальной психологии : лекции. URL: <http://elib.bspu.by/handle/doc/3374> (дата обращения: 10.03.2020).
17. Хаустова А. И. Социально-психологическая адаптация. Молодой ученый. 2016. № 26 (130). С. 614–616.
18. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. Москва : Междунар. пед. академия, 1994. 680 с.
19. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Ленинград : Наука, 1988. 270 с.
20. Меерсон Ф. З. Адаптация, стресс и профилактика. Москва : Наука, 1981. 278 с.

Panchenko O. A.,

Doctor of Medical Science, Professor, Honorable Doctor of the State of Ukraine, Director of State Institution “Scientific practical medical rehabilitating diagnostic centre of the ministry of health of Ukraine”, Member President of the All-Ukrainian Professional Psychiatric League, Kyiv
ORCID 0000-0001-9673-6685;

Antonov V. G.,

Chief of Administrative and Information Department, State Institution “Scientific practical medical rehabilitating diagnostic centre of the ministry of health of Ukraine”, Kyiv
ORCID 0000-0003-0146-9786

REHABILITATION AS A COMPONENT OF PUBLIC POLICY IN THE FIELD OF INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL SECURITY

The article sets out the theoretical foundations for the development of an effective state policy for organizing rehabilitation assistance to persons who have suffered mental health damage. On the basis of the axiological approach, the concept of national security is examined, with which the information-psychological component is highlighted as “ensuring the psychological well-being of the individual with minimizing various risk factors for the formation and functioning of an adequate

information-orientation basis of subjective-personal relations to the world and himself; adaptive capacity for signs of mental health damage”.

Various points of view on the concepts of “rehabilitation” and “habilitation” are analyzed, significant differences in their interpretation are indicated. The author’s vision of these concepts is proposed, based on the definition of information and psychological security: the prevention of the risks of mental losses is habilitation; in case of mental losses, post-factum elimination is rehabilitation.

The proposed model for ensuring information-psychological security systematically combines the concepts of rehabilitation-habilitation-compensation-adaptation, and reflects four levels of their organization: biological (implementation algorithm - internal reserves); psychological (implementation algorithm - psychological defense mechanisms) social (implementation algorithm - coping technology); socio-psychological (implementation algorithm - integration (socialization).). Each level is accompanied by a component of the information level.

The concept of “information-psychological habilitation” is defined as adaptively developing activity for the formation / inculcation / acquisition of turbulent thinking skills in conditions of intensive risky information factors in order to maintain psychological well-being with appropriate quality of human life.

It is emphasized that theoretical studies are presented can serve as the basis for the development of relevant legislative acts.

Keywords: national security, information and psychological security, rehabilitation, habilitation, adaptation, compensation, turbulent thinking.

References

1. Panchenko, O.A., Banchuk, N.V. (2011). *Informacionnaja bezopasnost lichnosti* [Personal Information Security]. Kiev: KIT [in Russian].
2. Panchenko, O.A. (2017). *Informacionno-psihologicheskaja bezopasnost v uslovijah grazhdanskogo protivostojanija*. Aktualni doslidzhennia v suchasni vitchyzniani ekstremalnii ta kryzovii psykhologii [Actual accrual in the current interim extreme psychic psychology]. V.P. Sadkovoho, O.V. Timchenka (Ed.); NUTsZU. Kharkiv: Mezina V.V. [in Russian].
3. Panchenko, O.A. (2018). *Psihologicheskaja turbulentnost v uslovijah informacionnoj vojny*. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Панченко_О.А._Психологическая_турбулентность_в_условиях_информационной_войны [in Russian].
4. Safin, O.D. (2017). *Osnovni pidkhody do funkcionuvannia systemy psykhologichnoi reabilitatsii uchasnykiv antyterorystychnoi operatsii*. Aktualni doslidzhennia v suchasni vitchyzniani ekstremalnii ta kryzovii psykhologii [Actual accrual in the current interim extreme psychic psychology]. V.P. Sadkovoy, O.V. Timchenko (Ed.); NUTsZU. Khakiv: Mezina V.V. [in Ukrainian].
5. Mas, N.M. (2017). *Osoblyvosti psykhologichnoi reabilitatsii uchasnykiv antyterorystychnoi operatsii*. Aktualni doslidzhennia v suchasni vitchyzniani ekstremalnii ta kryzovii psykhologii [Actual accrual in the current emergency ecstasy and crisis psychology]. V.P. Sadkovoy, O.V. Timchenko (Ed.); NUTsZU. Khakiv: Mezina V.V. [in Ukrainian].
6. Zolotar, O.O. (2018). *Informatsiina bezpeka liudyny: teoriia i praktyka*. Kyiv: VD “ArtEk” [in Ukrainian].
7. Aleksandrovskij, Ju.A. (2010). *Predboleznennye sostojanija i pogranichnye psihicheskie rasstrojstva (jetiologija, patogenez, specificheskie i nespecificheskie simptomy, terapija)* [Painful conditions and borderline mental disorders (etiology, pathogenesis, specific and nonspecific symptoms, therapy)]. Moscow: Litterra [in Russian].
8. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) (2005). V.T. Busel (Ed.). Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].
9. Llianoi, Yu.O. (2013). *Vyznachennia vydiv reabilitatsii u profesiinii pidhotovtsi maibutnih mahistriv z fizychnoi reabilitatsii*. Visnyk Chernihiv. Nats. ped. un-tu. Ser.: Pedahohichni nauky. *Fizyczne vykhovannia ta sport*, 112 (2), 177–182 [in Ukrainian].
10. Pro systemu reabilitatsii v Ukraini: proekt Zakonu Ukrainy. URL : <https://novynarnia.com/2017/10/02/zakon-ukrayini-pro-sistemu-reabilitatsiyi-v-ukrayini-proekt> [in Ukrainian].
11. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia psykhologichnoi reabilitatsii postrazhdalych uchasnykiv Revoliutsii Hidnosti, uchasnykiv antyterorystychnoi operatsii ta osib, yaki zdiisniuvaly zakhody iz zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannia zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh: Postanova KMU vid 27 hrud. 2017 r. № 1057. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].

12. Badaljan, L.O. (200). Nevropatologija [Neuropathology]. Moskow: Izd-vo "Akademija" [in Russian].
13. Jetjudy abilitacionnoj pedagogiki: iz opyta raboty "Shkoly Borozdina" [Sketches of abilitational pedagogy: from the experience of the "Borozdin School"] (2000). L.I. Borovikova (Ed.). Novosibirsk: Izd-vo NIPK i PRO [in Russian].
14. Chepuryskin, I.P. (2010). K voprosu o sushhnosti ponjatija "abilitacija" kak pedagogicheskij fenomen. *Lichnost, semja i obshhestvo: voprosy pedagogiki i psihologii: sb. st. po mater. I mezhdunar. nauch.-prakt. konf. № 1. Chast IV.* Novosibirsk: SibAK [in Russian].
15. Beljaeva, I.A., Bombardirova, E.P., Tokovaja, E.I., Haritonova, N.A., Lazurenko, S.B., Turti, T.V., Illarionova, M.S. (2017). Nemedikamentoznaja abilitacija detej s perinatalnymi porazhenijami nervnoj sistemy. *Voprosy sovremennoj pediatrii.* 16 (5) [in Russian].
16. Lemeh, E.A. Osnovy specialnoj psihologii. URL: <http://elib.bspu.by/handle/doc/3374> [in Russian].
17. Haustova, A.I. (2016). Socialno-psihologicheskaja adaptacija. *Molodoj uchjonyj.* № 26 (130) [in Russian].
18. Piazhe, Zh. (1994). Izbrannye psihologicheskie trudy. Moskow: Mezhdunarodnaja pedagogicheskaja akademija [in Russian].
19. Berezin, F.B. (1988). Psihicheskaja i psihofiziologicheskaja adaptacija cheloveka. Leningrad: Nauka [in Russian].
20. Meerson, F.Z. (1981). Adaptacija, stress i profilaktika. Moskow: Nauka [in Russian].

Надійшла до редколегії 15.05.2020 р.